

volnost proto, že ctížádost církve je neobmezená a že nejde za ničím menším, než za přímou svrchovanou vládou nad světem duchovním a nepřímou svrchovanou vládou nad mocí světskou. Zejména nemůže však stát nechati bez dozoru církevní rady, poněvadž jsou to spolky zcela zvláštního druhu, spojené zvláště mocnými svazky mezi sebou navzájem i se svým nejvyšším ústředím v Římě. Gillouin lituje, že třetí republika nedovedla zaujmouti vždy správné stanovisko k řádům, jako to činil starý královský režim, který se k nim choval se stálou pevností. Vlády pravice přávaly »vládě farářů«, kterou francouzský lid ve své většině zavrhuje, vlády levice opět vyhlašovaly jí válku, která často skončila zcela opačným výsledkem, než jak byla myšlena. Waldeck Rousseau, nástupce velikých právníků starého režimu, dal r. 1905 odhlasovati zákon o řádech, který byl jen rozšířením královského zákona z r. 1825. Combes přeměnil tento zákon dohlédací v zákon vypuzovací a nemotornostmi a neporozuměním se dospělo až k přerušení styků s Vatikánem. Francouzská církev byla sice zbavena některých hmotných výhod, ale získala za to svobodu, byla posílena zkouškou a zjedнала si sympatie všech, kterým se zdálo, že je pronásledována. Dovedla toho všeho využití s velikým talentem a podporována okolnostmi dobyla si dnešní své silné posice, která daleko přesahuje hranice, jež jí určil zákon z r. 1905.

Gillouin uzavírá: Je nutno upravití znovu zákonem francouzskou náboženskou otázku, sjednati nový konkordát, který by přesně stanovil hranice moci světské a duchovní a dáti řádům nový statut, jenž by dbal spravedlivě práv státu i církve, prokázaných služeb i národního zájmu. *Dr. K. Jk.*

LITERATURA.

DR. EDVARD BENEŠ: SVĚTOVÁ VÁLKA A NAŠE REVOLUCE. Vzpomínky a úvahy z bojů za svobodu národa. Vydalo nakladatelství »Orbis« a »Čin« v Praze 1927. Dva díly, stran 537 a 612, vázané za Kč 140.—

V předmluvě ke své »Světové revoluci« napsal T. G. Masaryk: »Velmi bohatý a téměř úplný archiv má Dr. Beneš; z něho bude vyvážena historie zahraničního odboje velmi podrobná a právě detaily zajímavá«. Dostává se nám jí v tomto díle, jež doplňuje knihu Masarykovu tvořic s ní nerozlučný celek. Bylo by zajímavo srovnávatí podrobně obě díla jak pokud jde o charakteristiku jejich autorů, tak i pokud jde o jejich stanovisko k palčivým otázkám dneška, jimž věnují v rámci historického líčení pozornost, a odvoditi z nich důsledky pro všecken život osvobozeného národa a další vývoj svobodného státu, o něž se tolik zasloužili. Než to se vymyká z rámce našeho stručného referátu.

Práce Benešova, která chce především správně vyložiti a dokumentárně ověřiti fakta a tak hledati jediné a výhradně pravdu, zabírá celé období válečné od r. 1914 do konce r. 1918, do návratu presidenta Masaryka do osvobozené vlasti. Bohatá látka rozvržena je do dvaceti kapitol: Moje příprava k válce a revoluci; první začátky našeho spiklenectví; vznik a organizace »Maffie«; moje druhá cesta do Švýcarska, poslední schůze »Maffie«, útek do ciziny; Paříž a Londýn střediskem naší akce revoluční, propagační činnost za revoluce; naše revoluční akce zajatecké a vojenské; mírová ofensiva centrálních mocností, nota spojenců presidentu Wilsonovi a otázka československá; Itálie ve světové válce a Československo, vstup Spojených států do války, Rusko a naše osvobozená akce, ruská revoluce; zřízení československého národního vojska ve Francii, jednání o československou armádu v Itálii; pokusy o sjednání nerozhodného míru, jednání spojenců o separátní mír s Rakouskem-Uherskem; nové záruky našeho vítězství, vybudování našich vojsk ve Francii a Itálii, jejich vojenská činnost; vítězství politiky sebeurčení národů v politice a diplomacii spojenecké; jednání se spojenci o přepravu naší armády z Ruska do Francie a o naše politické uznání, uznání Francie; o uznání Velké Británie, britská deklarace z 9. srpna 1918, uznání japonské; prohlášení československé samostatnosti, první rada československá; splnutí zahraniční revoluce s politickým odbojem domácím, rozklad Rakousko-Uherska a převrat v Praze; Československo podpisuje podmínky příměří, první diplomatické boje o naše

hranice, konec zahraniční revoluce, smysl světové války a náš boj o osvobození. Spis jest opatřen jmenným rejstříkem a podrobným obsahem, takže se v něm čtenář orientuje velmi snadno. A poněvadž Benešovu činnost revoluční nelze odlučovati od jeho diplomatické činnosti jako ministra věcí zahraničních, slibuje doplniti své válečné paměti pracemi o mírové konferenci a o naší zahraniční politice poválečné. Bylo by si jen přáti, aby obě příslibená díla vyšla hodně brzy, poněvadž jsem pevně přesvědčen, že by přispěla vydatně k ozdravení našeho politického života.

Pro svou revoluční činnost byl Dr. Beneš důkladně připraven. Delší pobyt na studiích ve Francii, v Anglii a v Německu umožnil mu vniknouti do duše těchto národů, poznati jejich politiku a porozuměti jejich národohospodářskému snažení, srovnávati poznatky získané v cizině s poměry v domácí říši a odvozovati z toho důsledky. Francii zamiloval si pro tradici veliké revoluce, pro velkorysost její národní historie, pro její lásku k svobodě myšlení, pro plnost života kulturního, pro velikost její filosofické, vědecké, literární a umělecké kultury, pro tradiční její tendence humanitní, všelidské, všesvětové, hledající opravdový kult lidství; také idealistický a revoluční vzmach sociálního a socialistického myšlení a praktického hnutí nedoktrinářského socialismu francouzského jej silně zaujal. Anglie chytla ho hluboce svou vnitřní všude cítěnou, imponující silou, harmonií a pořádkem, svým vývojem k politické a konstituční svobodě, svým hospodářským rozvojem celého života, svou snahou, vytvořiti si ve své národní kultuře harmonickou lidskou individualitu, a silou náboženského cítění a uvědomělého náboženského žití u průměrného Angličana. Německo naráželo u něho na odpor a odmítání svým politickým životem, daleko zůstávajícím svou nesvobodomyšlností za Francií a Anglií, pruským militarismem z r. 1908, politickou nemožností německého liberalismu a myšlenkovou nepružností a nerevolučností německého socialismu; imponoval mu však rozvoj hospodářského života, vytrvalost, píle a úsilí německého lidu; oceňoval boj o vyšší silnou kulturu, obával se však nacionalistických přehnaností. U srovnání s těmito státy jevílo se mu Rakousko-Uhersko prototypem státu reakčního, aristokraticko-byrokratického, policejního, napodobujícího v mnohém reakci, militarism a byrokratism v Německu, avšak bez jeho pořádku administrativního a finančního, bez jeho vnitřní síly a vlivu, a mající nadto úplný rozvrat v národnostních poměrech.

Všechny tyto vlivy působí, že Dr. Beneš, vnitřně uvědomělý a důsledný demokrat, stává se zároveň stále více přesvědčeným radikálem a revolucionářem, který však dělal vždy a dělá dodnes vědomě politiku vědecky, aplikuje svou filosofii a svou metodu vědeckou důsledně a všude soustavně na problémy politické. Vodítkem v celém praktickém životě je mu kritický realismus: v etice vede jej k humanitní morálce, v sociologii a politice k odůvodnění koncepcí moderního demokratismu, jenž do důsledku domyšlen, není jen soustavou politických forem a institucí, nýbrž především velikou jednou částí filosofického názoru na svět, jenž jest denně taktka na každém kroku prakticky v celé své hloubce prožíván a jehož etická stránka může býti vyjádřena právě jen morálkou humanitní.

To vše určuje revoluční činnost Dr. Beneše: umožňuje mu postřehnouti hned na počátku války, že naše národní věc je nerozlučnou součástí velikých světových událostí, jak jest jimi nesena a jak s jedněmi vítězí a s jinými padá; voliti vhodné pracovní metody a prostředky, jež nemohou neminouti se s úspěchem, jsou-li důsledně zachovávány a opřeny o opravdovou víru v dějinnou spravedlnost; vyčkávati vhodného okamžiku k zasazení rozhodné rány nepříteli a využití všech příznivých momentů pro zajištění vítězství spravedlivé věci; spoléhati jenom na vlastní práci, nelekat se obětí sebe větších, neumdlévati a nemalomyslněti v nejkritičtějších okamžicích, kdy vše zdá se nasvědčovati tomu, že porážka je nevyhnutelná a dílo zkázy neodvratitelné.

O naší revoluční činnosti podává dílo Benešovo obraz velmi plastický, do nejmenších podrobností prokreslený se správným rozvržením světla a stínu. Všem a všemu konání dostává se tu spravedlivého zhodnocení a ocenění. Jest pochopitelné, že nejpodrobněji a nejvěrněji vyličený jsou události, do nichž Dr. Beneš přímo zasahoval a jichž byl svědkem, stručněji pak zachyceny děje na př. v Rusku a ve Spojených státech, jež má pouze z revolučního zpravodajství, byť i dobře organisovaného a uspo-

kojivě fungujícího. Neméně jest také pochopitelné, že pro třídění a pořádání tak bohatého materiálu, jaký jest snesen v Benešově díle, mnohé se tu a tam opakuje. Tomu se však nelze vyhnouti v žádné práci toho druhu. Co však dodává tomuto rozsáhlému a obsažnému dílu zvláštního kouzla a poutavosti, jsou právě ty drobnější i rozsáhlejší úvahy Benešovy o palčivých moderních problémech jako o podstatě a krizi socialismu, o náboženství, papežství a jejich poměru k modernímu státu, o mravním problému moderní demokracie a morálce humanitní, o smyslu naší historie atd., jež jsou zařazeny do toku historických událostí. Svě kredo podal zhuštěně v poslední kapitole »smysl světové revoluce a náš boj o osvobození«.

Benešovy paměti jsou důležitým dílem historickým, ale vedle toho a nad to i vynikajícím dílem filosofickým, sociologickým. Učí správně chápat nedávnou minulost, ale naznačují také přesvědčivě bezpečné cesty k další práci a národnímu i státnímu vývoji. A tím právě jsou dílem pro celý náš současný život nejčasovějším. Jsou psány svěže, na mnoha místech slohem přímo okouzlujícím a strhujícím, mají výstižné charakteristiky vynikajících osobností a činitelů domácích i cizích, dýší zdravou radostí z vykonaného díla a podmaňující pravou vírou ve šťastnější budoucnost. Krátce: kniha krásná, životná a zdravě optimistická.

A. Klimt.

GUSTAV HABRMAN: MĚ VZPOMÍNKY Z VÁLKY. Črty a obrázky o událostech a zápasech za svobodu a samostatnost. Vydalo Ústřední dělnické knihkupectví a nakladatelství (Ant. Svěcený) v Praze 1928. Strany 282, váz. za Kč 33.—.

Mohu vydati svědectví, že v osudových letech národa vykonal Habrman svůj úkol dokonale. Do služeb všenárodní solidarity dal celou svou osobnost. Poznal dříve než jiní, že myšlenka národní svobody stane se revoluční silou prvního řádu. Svou činnost soustředil k úkolu, který bylo za daných okolností jedině lze plniti: chrániti ducha národa před kapitulací; živiti v lidu myšlenku odboje; nedovolit, aby mravní a hmotné síly národa byly dávány do služeb habsburské války. Zde, na tomto poli, splnil svůj úkol skvěle. Habrman poznal, že socialistická politika musí souviseti s národním životem a že věc národní svobody jest věcí sociálně demokratických dělníků. Za jeho vedení byl dělnický třídní boj destruktivní silou v Rakousku a tvůrčí silou, také státně tvůrčí silou v samostatné republice. Habrman stal se spoluzakladatelem samostatného československého státu, stal se spoluvůdčím nové socialistické politiky české po válce. Je muž v plném významu slova. Má za sebou krásný život práce a boje, plný činů a myšlenek.

I kdyby nebyl posl. Rudolf Bechyně nakreslil tento výstižný portrét Habrmanův ve své úvodní stati k jeho vzpomínkám z války, byl by vyvstal nutně před očima všech, kdož přečtou se zájmem tuto nenáročnou knížku, jež uchová si jedno z nejčestnějších míst v memoirové literatuře osvobozené. Snaží se zachytiti život, zápasy a boje pracujícího lidu, zdůrazniti podle zásluhy a pravdy jeho účast, pomoc a význam, a zejména také jeho horoucí nadšení pro českou věc, jeho smýšlení, činy a utrpení v boji za svobodu a samostatnost, a tak přispěti všem, kdož ji budou čísti, aby se znovu upamatovali na doby velkých utrpení a nadějí a mohli čerpati posilu v přítomnosti a k práci pro lepší budoucnost. Jsou-li Habrmanovy vzpomínky z války velmi cenným příspěvkem k psychologii českého člověka, zejména dělníka za války, jsou neméně cenným příspěvkem i k dějinám české politiky v této době a pomůckou k bližšímu poznání a správnějšímu ocenění některých jejích představitelů. Habrman soudí přísně, ale spravedlivě, prost osobní zaujatosti a nepřátelství, s nimiž se tak často setkáváme v osvobozené literatuře i »literatuře«.

Ve vzpomínkách z války dává Habrman nahlédnouti čtenáři hluboko do své duše, poznati svůj křesťálově čistý charakter a své životní zásady. Tvrdým životem, plným zápasů a bojů, a bohatou životní zkušeností dospěl k přesvědčení, že násilím nelze přeměnit společenskou řádu, vybudovanou stáletími, a přes noc vybudovati společnost lepší a spravedlivější; násilím možno nanejvýš odstraniti